

ارزیابی اثرات توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی بر تحولات زیرساختی، اقتصادی و اجتماعی نواحی روستایی (مورد مطالعه روستای هریوند- از توابع شهرستان سریشه)

صدیقه خوب‌چهره^۱

وحید رضا میرابی^۲

احمد رضا کسرائی^۳

(تاریخ دریافت ۱۴۰۲/۹/۲۳ - تاریخ تصویب ۱۴۰۲/۱۱/۲)

نوع مقاله: علمی پژوهشی

چکیده

توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی در مناطق روستایی می‌تواند تأثیرات بسیار مثبتی بر تحولات زیرساختی اقتصادی و اجتماعی نواحی روستایی داشته باشد. این توسعه می‌تواند منجر به ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، رشد اقتصادی، توسعه بین‌المللی، افزایش درآمد محلی و تقویت زیرساخت‌های اجتماعی و فرهنگی شود با توجه به وضعیت فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی روستای مذکور و رونق کسب‌وکارهای بومی و محلی، صنایع دستی با شهرت جهانی و ثبت به عنوان روستای جهانی حوله بافی سنتی و تقاضا برای فعالیت‌های بوم گردی این روستا هدف پژوهش قرار گرفت؛ این پژوهش از نوع کاربردی و به روش توصیفی - تحلیلی مبتنی بر

۱- دانشجوی دکتری مدیریت کار آفرینی گرایش بین الملل، واحد تهران مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲- دانشیار گروه مدیریت بازرگانی، تهران مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

پرسشنامه است. واحد تحلیل در این پژوهش، فرد روستایی است و جامعه آماری پژوهش حاضر را ساکنین روستای هریوند در سال ۱۴۰۰ تشکیل داده است. پس از تهیه، توزیع و تکمیل پرسشنامه و مصاحبه با مردم روستای منطقه بررسی شده و تجزیه و تحلیل داده‌ها مشخص شد که ایجاد اقامتگاه‌های بوم گردی در سکونتگاه‌های روستایی در تحولات زیرساختی، اقتصادی و اجتماعی و همچنین بر جذب گردشگر در روستا مؤثر است. در آزمون فرضیه‌های فرعی مشخص شد ایجاد اقامتگاه‌های بوم گردی در سکونتگاه‌های روستایی در تحولات زیرساختی از جمله: بهبود وضعیت بهداشتی معابر اصلی روستا و معابر مرتبط با اقامتگاه، بهبود وضعیت ارتباطات به ویژه آنتن دهی موبایل، ایجاد انگیزه در برخی بومیان محلی و بومیان ساکن در شهر به منظور بهسازی زیرساختی منازل مسکونی و فعالیت در زمینه بوم گردی و در تحولات اقتصادی از جمله: کسب درآمد بهره‌بردار، ایجاد اشتغال مستقیم و غیرمستقیم، رونق مشاغل خانگی (انواع رشته‌های صنایع دستی مانند حوله بافی و تولید نان خانگی)، آشپزی، فعالیت گروه‌های موسیقی محلی، حمل و نقل، اخذ تسهیلات بانکی و همچنین در تحولات اجتماعی از جمله: احیاء آداب و رسوم (آیین‌های شاخص)، ترویج لباس محلی، هویت بخشی به روستا و احساس غرور، تقویت اعتماد به نفس و باور توانایی‌های بومی، تحکیم وحدت اهالی روستا، توجه به خانه‌های تاریخی و نگهداری و احیاء آن‌ها، حضور نخبگان در روستا و تعامل با مردم و ارتقای امنیت روستا مؤثر است.

کلیدواژه: توسعه اقامتگاه، تحولات زیرساختی، گردشگری، اقتصادی

مقدمه

توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی در نواحی روستایی، می‌تواند تحولات زیرساختی، اقتصادی و اجتماعی این مناطق را تحت تأثیر قرار دهد. اولین مشکلی که ممکن است در توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی به وجود آید، مربوط به تحولات زیرساختی است. اکثر نواحی روستایی دارای زیرساخت‌های ضعیفی در حوزه‌هایی مانند راه‌ها، ارتباطات و تأمین آب و برق هستند. به همین دلیل، توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی ممکن است با مشکلاتی در ارتباط با دسترسی به مناطق روستایی و ارائه خدمات اساسی مواجه شود (Mousavi&Tari, 2023). بیشتر روستاها در نواحی روستایی دارای منابع محدودی هستند و برای توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی، نیاز به

سرمایه‌گذاری و تأمین منابع مالی دارند. اما برخی از روستاها قادر به جذب سرمایه‌گذاران و تأمین منابع مالی لازم برای توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی نیستند. علاوه بر این، ممکن است روستاها نیاز به تأمین زمین، ساخت‌وساز و تأسیسات توریستی داشته باشند که این نیازها نیاز به منابع مالی و زمان برای توسعه دارند (Siswanto.,2015). روستاها اغلب دارای جمعیت کمتری نسبت به شهرها هستند و ممکن است برخی از افراد نخبه و ماهر از روستا به دلیل عدم وجود فرصت‌های شغلی به شهرها مهاجرت کرده باشند. این ممکن است منجر به کمبود نیروی کار متخصص در روستاها شود و توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی را متوقف نماید، علاوه بر این، احساسات و ارزش‌های محلی در روستاها ممکن است با توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی تغییر و این می‌تواند باعث تضاد و تنش‌های اجتماعی شود (Gu & Liu.,2014).

این توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در نواحی روستایی با موانعی در تحولات زیرساختی، اقتصادی و اجتماعی مواجه است. یکی از موانع اصلی در زمینه زیرساخت‌ها در روستاها، عدم دسترسی به شبکه‌های حمل‌ونقل مناسب است. برخی از روستاها دارای جاده‌های ضعیف و بی‌کیفیت هستند که این می‌تواند باعث دشواری در دسترسی گردشگران به اقامتگاه‌ها شود. همچنین، ممکن است برخی از مناطق روستایی دسترسی به شبکه‌های ارتباطی نداشته باشند که این موضوع می‌تواند باعث کاهش تعداد مشتریان و طبیعتاً درآمد اقامتگاه‌های بوم‌گردی شود (Shoeb-Ur-Rahman & Binte Shahid.,2012). عدم وجود بازار فروش مناسب و کمبود زیرساخت‌های تجاری می‌تواند تأثیر منفی بر روی رشد اقامتگاه‌های بوم‌گردی داشته باشد. این ممکن است باعث کاهش درآمد و توسعه اقامتگاه‌ها و در نتیجه کاهش تمایل به سرمایه‌گذاری در این حوزه شود. همچنین، توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی ممکن است باعث تغییر ارزش‌ها و احساسات محلی در روستاها شود. این می‌تواند باعث تنش‌های اجتماعی و تضادها شود و در نتیجه توسعه اقامتگاه‌ها به مشکلاتی برخورد کند. توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در نواحی روستایی می‌تواند با استفاده از راهبردهای مناسب، به تحولات زیرساختی، اقتصادی و اجتماعی این مناطق کمک و موانع را برطرف نماید. توسعه شبکه حمل‌ونقل عمومی و ایجاد مراکز خدماتی مانند بانک‌ها، پست و کارگاه‌های تعمیر به بهبود رونق اقامتگاه‌های بوم‌گردی و تسهیل در دسترسی گردشگران به این مناطق را فراهم آورد (Vasilieva, et al.,2022).

راهبرد تأمین منابع مالی و سرمایه‌گذاری متناسب با نیازهای روستاها و اقامتگاه‌های بوم‌گردی

است. این شامل جذب سرمایه‌گذاران، تأمین منابع مالی از طریق بانک‌ها و سازمان‌های مالی، و ایجاد شبکه‌های همکاری و تعاون با سایر روستاها است. همچنین، توسعه بازار فروش مناسب و تأمین زمینه‌های تجاری مورد نیاز از جمله راهبردهای مهم در حوزه اقتصادی است. ایجاد بازار محلی قوی و توسعه صنایع دستی و محصولات محلی می‌تواند به رشد اقتصادی روستاها و اقامتگاه‌های بوم‌گردی کمک نماید. راهبرد توجه به احساسات و ارزش‌های محلی، حفظ هویت فرهنگی و ترویج مشارکت اجتماعی است. آموزش و ارتقاء مهارت‌های جامعه محلی، تشکیل گروه‌های محلی و همکاری با سازمان‌های محلی و مردمان محلی می‌تواند باعث تعامل بین جامعه محلی و اقامتگاه‌های بوم‌گردی شود. همچنین، توجه به انعطاف‌پذیری اجتماعی و توسعه شغل‌های محلی می‌تواند به حفظ نیروی کار متخصص در روستاها کمک و تضادهای اجتماعی را کاهش دهد (Tavallaei et al., 2014).

به‌طور کلی، راهبردهای توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در نواحی روستایی شامل سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها، تأمین منابع مالی، ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب و حفظ ارزش‌ها و احساسات محلی است. با پیاده‌سازی این راهبردها، می‌توان موانع را برطرف کرده و به تحولات زیرساختی، اقتصادی و اجتماعی نواحی روستایی کمک نماید. این اقامتگاه‌ها از سوی سازمان متولی گردشگری کشور با عنوان «اقامتگاه بوم‌گردی» معرفی شده است که خوشبختانه اهالی روستا و نیز گردشگران از آن‌ها استقبال کرده‌اند. هرچند ایجاد فضاهای اقامتی روستایی در سطح جهان از سابقه زیادی برخوردار است، اقامتگاه‌های بوم‌گردی، اصطلاحی است که طی چند سال اخیر در سطح گردشگری روستایی کشور رایج شده است و یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های توسعه گردشگری روستایی به شمار می‌آید. بدون شک ایجاد و بسترسازی برای توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در روستاها، آثار اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بسیاری را در پی خواهد داشت و نتایج آن سراسر فضای جغرافیایی کشور را بهره‌مند خواهد کرد. در این راستا این مقاله می‌کوشد با بررسی نتایج اجتماعی، اقتصادی و زیرساختی ایجاد اقامتگاه بوم‌گردی روستای نشان دهد حفاظت و احیاء مسکن روستایی ارزشمند و مرمت آن‌ها و نیز استفاده درست از آن‌ها، علاوه بر پاسداشت ارزش‌های معماری بومی و سنتی، زمینه را برای توسعه اقتصادی، اجتماعی و زیرساختی سکونتگاه‌های روستایی فراهم خواهد کرد.

اهداف تحقیق

- ارزیابی اثرات اقامتگاه‌های بوم گردی بر تحولات زیرساختی روستای
- ارزیابی اثرات اقامتگاه‌های بوم گردی بر تحولات اقتصادی
- ارزیابی اثرات اقامتگاه‌های بوم گردی بر تحولات اجتماعی روستای

فرضیات

فرضیات اصلی:

- ۱- به نظر می‌رسد ایجاد اقامتگاه‌های بوم گردی در سکونتگاه‌های روستایی در تحولات زیرساختی، اقتصادی و اجتماعی مؤثر است.
- ۲- به نظر می‌رسد ایجاد اقامتگاه‌های بوم گردی بر جذب گردشگر در روستا مؤثر است.

فرضیات فرعی:

- ۱- به نظر می‌رسد ایجاد اقامتگاه‌های بوم گردی در سکونتگاه‌های روستایی در تحولات زیرساختی از جمله: بهبود وضعیت بهداشتی معابر اصلی روستا و معابر مرتبط با اقامتگاه، بهبود وضعیت ارتباطات به‌ویژه آنتن دهی موبایل، ایجاد انگیزه در برخی بومیان محلی و بومیان ساکن در شهر به منظور بهسازی زیرساختی منازل مسکونی و فعالیت در زمینه بوم گردی مؤثر است.
- ۲- به نظر می‌رسد ایجاد اقامتگاه‌های بوم گردی در سکونتگاه‌های روستایی در تحولات اقتصادی از جمله: کسب درآمد بهره‌بردار، ایجاد اشتغال مستقیم و غیرمستقیم، رونق مشاغل خانگی، انواع رشته‌های صنایع دستی (حوله بافی و نان خانگی)، آشپزی، فعالیت گروه‌های موسیقی محلی، حمل و نقل، اخذ تسهیلات بانکی مؤثر است.
- ۳- به نظر می‌رسد ایجاد اقامتگاه‌های بوم گردی در سکونتگاه‌های روستایی در تحولات اجتماعی از جمله: احیاء آداب و رسوم (آیین‌های شاخص)، ترویج لباس محلی، هویت بخشی به روستا و احساس غرور، تقویت اعتماد به نفس و باور توانایی‌های بومی، تحکیم وحدت اهالی روستا، توجه به خانه‌های تاریخی و نگهداری و احیاء آن‌ها، حضور نخبگان در روستا و تعامل با مردم و ارتقای امنیت روستا مؤثر است.

مبانی نظری پژوهش

تا پیش از انقلاب صنعتی و ماشینی شدن جهان، انسان جزئی از طبیعت بود و رابطه بسیار نزدیکی با آن داشت (البته این نزدیکی در فرهنگ‌های مختلف شدت و ضعف دارد). دستیابی به آرامش واقعی، یکی از خواسته‌های همیشگی بشر بوده است. بدون شک بخش وسیعی از تلاش‌های علمی بشر و کشف رازهای ناگشوده جهان طبیعت برای دستیابی به امکاناتی است که آرامش و آسایش را برای انسان به ارمغان آورد. امروزه با وجود تمام رفاه و آسایشی که برای انسان معاصر در سایه امکانات و ... حاصل شده، مشکلات جدیدی هم پیش روی او قرار گرفته و به نوعی آرامش را از جامعه سلب کرده است. انسان متمدن امروزی به دلیل بهره‌برداری بی‌رویه از طبیعت و ماشین زدگی با مسائل فراوانی روبه‌رو شده است (خازنی و علیمحمدی ۱۳۹۴)؛ فاصله گرفتن از زندگی روستایی و پیرو آن دوری انسان از طبیعت و مواهب آن و مواجهه با الگوهای معیشتی شهرنشینی و صنعتی، از ویژگی‌های زندگی امروز است. زندگی شهرنشینی که همواره با فشار، استرس، انواع آلودگی‌ها و بیماری‌های روحی - روانی عجین شده، روزه‌روز نیاز بازگشت به گذشته و زندگی به سبک سنتی را بیشتر کرده است (فرجی راد و احسانی، ۱۳۹۰). محیط پاک و خرم روستاها با معماری دلنوازش، تأثیر شگرفی بر روح و روان افراد دارد.

بوم‌گردی و اکوتوریسم

در اواخر قرن ۲۰ و در پی مطرح‌شدن موضوع توسعه پایدار روستایی، زمزمه‌هایی از واژه اکوتوریسم (طبیعت‌گردی یا بوم‌گردی) به گوش رسید. در سال‌های اخیر تعریف اکوتوریسم همواره تغییر کرده و کامل‌ترین آن تعریفی است که اتحادیه جهانی حفاظت (WCU) در کتاب «اکوتوریسم، اصول، تجربیات و سیاستها» تألیف مگان اپلرود آورده است: سفری مسئولانه از نظر محیط‌زیستی است که به منظور لذت بردن از مناطق نسبتاً بکر طبیعی (و هرگونه ویژگی فرهنگی موجود در منطقه از گذشته و حال) ترتیب داده و باعث ترویج حفظ محیط‌زیست می‌شود. در طول این سفر، گردشگران کمترین تأثیرات منفی را بر منابع طبیعی می‌گذارند و مردم بومی در سود حاصل از فعالیت‌های اجتماعی - اقتصادی شریک می‌شوند. برگزینندگان این نوع سفرها ترجیح می‌دهند سفرهایی را در دل مناطق طبیعی داشته باشند که آن‌ها را به طبیعت نزدیک می‌کند (اپلرود، ۱۳۹۳).

اکوتوریسم، ارزشمندترین شاخه طبیعت‌گردی است که قصد دارد به شیوه خردمندانه‌ای با

کمترین اثر منفی بر طبیعت و فرهنگ منطقه، بیشترین فایده را برای آن داشته باشد. این نوع گردشگری علاوه بر تعامل با جاذبه‌های طبیعی (رودخانه، کوهستان و...)، با زندگی و هنجار مردم محلی نیز در ارتباط است که خود نیز در تعامل با جاذبه‌های طبیعی است؛ از سوی دیگر طبیعت‌گردی، نوعی گردشگری است که در بسیاری از نقاط دنیا، فرصت‌های بی‌نظیری را برای توسعه روستایی فراهم کرده است (عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۴). یکی از ویژگی‌های اساسی اکوتوریسم، توجه ویژه به جوامع محلی در کنار حفظ و حراست از محیط طبیعی و آداب و رسوم و فرهنگ آن‌هاست. در این راستا، توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی از مؤثرترین ابزارهایی است که ضمن حفظ و رعایت اصول اساسی اکوتوریسم، نقش چشمگیری در توسعه و تحولات زیرساختی، اقتصادی و اجتماعی جوامع محلی و مشارکت آنان در امور گردشگری دارد (Sharma & Sarmah., 2021)

اقامتگاه بوم‌گردی و تأثیر آن بر توسعه روستایی و تحولات زیرساختی، اقتصادی و اجتماعی

از سال ۱۹۹۴ میلادی و در نخستین هم‌اندیشی بین‌المللی انجمن‌های تخصصی اکولوژ، نوع جدیدی از اقامتگاه‌ها با نام «اقامتگاه بومی یا اکولوژ» به صورت رسمی به دنیای گردشگری معرفی شد که در این نوع، ساختار اقامتگاه با هویت آن درهم تنیده بود. اقامتگاه‌های بوم‌گردی یا اکولوژ، اقامتگاه‌هایی هستند که در محیط‌های طبیعی و روستایی با رعایت بالاترین سطح ممکن ضوابط زیست‌محیطی و به شکلی سازگار با معماری بومی و سیمای طبیعی منطقه برای اسکان و پذیرایی از گردشگران احداث شدند یا خانه‌های تاریخی و قدیمی موجود در روستاها هستند که پس از مرمت به اقامتگاه تغییر کاربری دادند و ضمن بیشترین تعامل با جامعه محلی، زمینه حضور و اقامت طبیعت‌گردان را با کیفیتی پسندیده و تعریف شده در محیط‌های طبیعی و روستایی فراهم کردند (Baker., 2008) بر اساس نخستین تعریف رسمی در سال ۲۰۰۲ میلادی، اقامتگاه بومی یا اکولوژ، امکانات اقامتگاهی گردشگری است که به معیارهای زیر پایند است:

حفاظت از محیط طبیعی و فرهنگی پیرامون؛ - ایجاد کمترین اثر بر محیط طبیعی اطراف اقامتگاه هنگام ساخت آن؛ - استفاده از معماری و مصالح بومی و داشتن بافت فرهنگی و فیزیکی خاص با توجه و هماهنگی با فرم، منظره و رنگ محیط؛ - بهره‌گیری از سیستم‌های آب‌رسانی پایدار و کاهش مصرف آب؛ - به‌کارگیری روش‌هایی برای بازیافت زباله‌های خشک و دفع دیگر انواع

زباله بدون آسیب‌رسانی به محیط؛ - استفاده از انرژی‌های پایدار به روش‌های سنتی و به‌کارگیری انرژی‌های نو با بهره‌گیری از وسایل مدرن؛ - کار گروهی همراه با به‌کارگیری جامعه محلی؛ - ارائه کارگاه‌ها و برنامه‌های آموزشی ویژه کارکنان، گردشگران و مالکان اقامتگاه‌ها درباره چگونگی حفاظت و برخورد با محیط طبیعی و فرهنگی پیرامون؛ - همکاری با برنامه‌های پژوهشی در جهت برنامه‌ریزی توسعه پایدار محلی (Gajdobranski, 2013)

هدف اصلی از این مقاله ارزیابی اثرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر تحولات زیرساختی، اقتصادی و اجتماعی در نواحی روستایی و ایجاد و توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی دارای هویت و ساختار بومی، رسیدن به توسعه پایدار روستایی با ساماندهی و ارائه خدمات به گردشگران و طبیعت گردان است. اقامتگاه‌های بوم‌گردی فقط جنبه اقامتی ندارند؛ در آن‌ها فعالیت‌های مختلفی همچون ارائه غذا و نوشیدنی بومی، ساخت، آموزش و فروش صنایع‌دستی محلی، اجرای نمایش و موسیقی سنتی، برگزاری رویدادهای بومی و تورها و فعالیت‌های بوم‌گردی انجام می‌شود. مکان فیزیکی اقامتگاه به دلیل سبک معماری، مصالح ارگانیک به‌کاررفته، طراحی داخلی و مبلمان بومی آن نیز به منزله اکوموزه بومی، بخشی از یک جاذبه گردشگری است. مهم‌ترین اصلی که در اقامتگاه بوم‌گردی رعایت می‌شود، مشارکت جامعه محلی در فعالیت‌های گردشگری است؛ برای نمونه طرح‌های گردشگری روستایی در بوروبودور و حومه اش در کشور اندونزی، نتیجه همکاری بین روستاییان، سازمان‌های غیردولتی محلی و راهنمایان گردشگری است که منجر به ارتقاء خدمات گردشگری به گردشگران و درنهایت توسعه روستایی شده است (Saeb et al., 2012).

از آنجا که توسعه روستایی بر اساس گردشگری روستایی و اقامتگاه‌های بوم‌گردی در خط سیر بهره‌گیری از دانش بومی و با تکیه بر سنن مردم محلی صورت می‌پذیرد، اقامتگاه‌های بوم‌گردی ضمن احترام به دانش بومی روستاییان (که نتیجه تجارب ارزنده آنان طی قرون متمادی است)، خدمات گردشگری را که تقریباً یک‌سویه در شهرها ایجاد می‌شد، به دل روستاها می‌برد و به توسعه راستین آن‌ها کمک می‌کند (Anuar et al., 2017). از سویی نیز، ملزومات برنامه‌ریزی، توسعه و مدیریت بوم‌گردی عبارت‌اند از: مدیریت منابع پایدار و حفاظت از مناطق طبیعی. توسعه پایدار در امر بوم‌گردی مستلزم آن است که منابع طبیعی، فرهنگی و دیگر منابع حفظ شوند تا بدون قربانی کردن نیازهای آتی، منافع جامعه محلی را تأمین کنند (مسرووری جنت

و فلاحی، ۱۳۹۴: ۲۵). بومگردی به‌درستی بر مبنای مفهوم پایداری توسعه می‌یابد؛ زیرا فعالیت‌های بوم‌گردی با محیط‌زیست طبیعی، میراث تاریخی و الگوهای فرهنگی این مناطق در ارتباط است (Nega et al., 2019).

پیشینه پژوهش

سابقه طرح اقامتگاه‌های بوم‌گردی در ایران به سال‌های ۸۲ و ۸۳ برمی‌گردد؛ زمانی که آقای مازیار آل داوود تصمیم گرفت اقامتگاهی را در روستای گرمه (اقامتگاه آتشی‌ون) از توابع شهرستان خورویابانک استان اصفهان برای پذیرایی از کویرنوردان و طبیعت‌گردان ایجاد کند. معروف‌ترین اقامتگاه‌های بوم‌گردی کشور در استان‌های فارس، هرمزگان، خوزستان، کرمان، اصفهان، سمنان، مازندران، گیلان و گلستان است که به‌جز یک مورد، خدمات بقیه آن‌ها برای رقابت در عرصه بین‌المللی نیست. پراکنش جغرافیایی واحدهای اقامتی بوم‌گردی از نشان می‌دهد سهم اصفهان با بیش از ۲۰ اقامتگاه بیش از سایر استان‌های کشور است (اداره کل میراث فرهنگی و گردشگری خراسان رضوی، ۱۳۹۷).

تولایی (۱۳۸۵) در مقاله‌ای با عنوان «بوم‌گردی با تأکید بر جاذبه‌های گردشگری استان گلستان»، درصدد ارائه مدلی برای تحقق بوم‌گردی پایدار است. تفویض کنترل تالاب‌های گمیشان، آلاگل و آجیگل با توجه به میزان شکنندگی و آسیب‌پذیری آن‌ها به سازمان حفاظت از محیط‌زیست، مسیریابی دوباره جاده اصلی تهران - مشهد با توجه به خسارت‌های زیست‌محیطی که گردشگران در این گنجینه ملی ایجاد کرده‌اند و مجهز کردن جاذبه‌های طبیعی استان به‌ویژه پارک جهان‌نما به امکانات و تأسیسات گردشگری، از جمله پیشنهادهای این مقاله است.

فرجی راد و احسانی (۱۳۹۰) پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر ارتقاء سطح زندگی جامعه محلی (با تأکید بر روستای گرمه و شیبدراز)» انجام دادند. نتایج پژوهش گویای آن است که وجود اقامتگاه‌های بومی در مناطق روستایی مدنظر باعث ارتقاء و بهبود کیفیت زندگی جامعه بومی شده که این امر یکی از ویژگی‌های اصلی اکوتوریسم است. یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده آن است که سیاست‌های توسعه اکوتوریسم در ایران، نیازمند دقت در بسترسازی هماهنگ با نیازهای واقعی اکوتوریسم بر اساس اصول توسعه پایدار است؛ همچنین می‌باید برنامه‌ریزی‌هایی برای جلب مشارکت سرمایه‌گذاران بومی در مناطق اکوتوریستی انجام

شود تا به جای سرمایه‌گذاری‌های کلان برای ساخت هتل‌های چند ستاره در دل مناطق طبیعی و ایجاد تعارضات فرهنگی و معضلات زیست‌محیطی، با جلب مشارکت سرمایه‌گذاران بومی و هدایت آن‌ها در مسیر درست، زیرساخت‌های مناسب توسعه اکوتوریسم فراهم شود.

سرایبی و قاسمی (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی وضعیت گردشگری و بوم‌گردشگری شهر ورزنه» با بهره‌گیری از مطالعات میدانی و فن SWOT دریافتند این منطقه می‌تواند با داشتن توانمندی‌ها و جاذبه‌های طبیعی و زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی همراه با مدیریتی یکپارچه، تبدیل به یکی از قطب‌های مهم بوم‌گردی شود.

مسرووری جنت و فلاحت (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «نقش بوم‌گردی در توسعه پایدار اکولوژیک (نمونه موردی: بوم‌گردی در پارک جنگلی لویزان)»، بوم‌گردی را شاخصی با جهت‌گیری به‌سوی پایداری اکولوژیک و توسعه شهر دانستند و آن را شناسایی و ارزیابی کردند.

عزت پناه و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «امکان‌سنجی توسعه بوم‌گردی در شهرستان علی‌آباد کتول با مدل GIS و SWOT»، راهبرد مناسب توسعه کاربردی اکوتوریسم را در شهرستان علی‌آباد کتول واقع در استان گلستان بررسی کردند.

لطفی و همکاران (۱۳۹۴) با «سنجش نگرش مردم به نقش آموزش در تمایل به کارآفرینی بوم-گردی در منطقه کویری و بیابانی خورویابانک» به این نتیجه دست یافتند که بین توسعه کارآفرینی اکوتوریستی و میزان آموزش و آگاهی رابطه معنادار و همبستگی مثبتی (مستقیم) وجود دارد؛ بر این اساس با افزایش میزان آموزش و آگاهی، میزان کارآفرینی اکوتوریستی نیز در منطقه مدنظر توسعه و افزایش می‌یابد.

میرزاده کوهشاهی و دهقانی (۱۳۹۵) با «بررسی نقش پتانسیل‌های بوم‌گردی بندرعباس در جذب گردشگران» دریافتند این شهرستان از لحاظ منابع طبیعی، جذابیت‌های پیرامون و دسترسی، از وضعیت مناسبی برخوردار است؛ اما از نظر امکانات رفاهی گردشگران کمبودهایی دارد که لازم است دولت و بخش خصوصی برای رفع این کمبودها اقدام کنند.

با توجه به مطالعه پیشینه پژوهش می‌توان نتیجه گرفت یکی از مهم‌ترین خط‌مشی‌های گردشگری که در دو دهه گذشته به‌صورت جهانی به آن توجه شده، رشد فزاینده گرایش به کسب و کارهای کوچک گردشگری است. راه اندازی اکولوژها یا اقامتگاه‌های بوم‌گردی، از

موفق‌ترین و پایدارترین این کسب‌وکارهاست که فرصت مناسبی را برای کسب‌وکارهای کوچک خانوادگی (خانواده محور) ایجاد می‌کند. در اقامتگاه‌های بوم‌گردی روابط مستقیم و متقابل میزبان و میهمان در خانه و املاک خانواده گردشگر پذیر تحقق می‌یابد و این حضور و مشارکت از سوی خانواده برای تجربه و رضایت گردشگر و توسعه پایدار مقصد گردشگری و جامعه محلی، امری حیاتی است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی - تحلیلی مبتنی بر پرسشنامه است. اطلاعات نظری کتابخانه‌ای است و اطلاعات مربوط به منطقه مدنظر با توزیع و تکمیل پرسشنامه و مصاحبه با مردم روستای منطقه بررسی شده گردآوری شده است. واحد تحلیل در این پژوهش، فرد روستایی است و جامعه آماری پژوهش حاضر را ساکنین روستای هریوند از توابع شهرستان سریشه در استان خراسان جنوبی در سال ۱۴۰۰ تشکیل داده است. از مجموع ۲۳۵ نفر جمعیت بالای ۱۸ سال روستا، با فرمول کوکران حداقل حجم نمونه ۱۴۶ نفر به دست آمده، تعداد نمونه‌ها محاسبه شده است. این افراد با روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شده‌اند.

یافته‌های پژوهش

در این بخش ضمن ارائه یافته‌های تحقیق به تجزیه و تحلیل آن‌ها و روابط بین متغیرها پرداخته می‌شود. داده‌های مورد نیاز تحقیق از ۱۴۶ پرسشنامه که حاوی سؤالات مربوط به مشخصات فردی و سؤالات مربوط به فرضیه‌های تحقیق جمع‌آوری گردیده است. با استفاده از جدول‌های فراوانی توصیفی از وضعیت شاخص‌های دموگرافیک و فرضیات تحقیق ارائه گردیده است. سپس فرضیات تحقیق با استفاده از آزمون‌های مناسب مورد بررسی قرار گرفته و رابطه بین متغیرهای تحقیق و ابعاد مرتبط با آن‌ها تحلیل گردید.

یافته‌های توصیفی

۱- توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر حسب جنسیت عبارت بودند از: تعداد شرکت کنندگان مرد ۷۴ نفر با ۵۰/۷ درصد و ۷۲ نفر زن با ۴۹/۳ درصد

۲- از مجموع ۱۴۶ نفر شرکت کننده، توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر حسب تحصیلات عبارت بودند از: تعداد شرکت کنندگان زیر دیپلم ۴۰ نفر با ۲۷/۷ درصد و دیپلم ۵۲ نفر زن با ۳۵/۶ درصد، کارشناسی ۳۷ نفر با ۲۵/۳ درصد و تحصیلات عالی ۱۱ نفر با ۷/۵ درصد و سایر سطح تحصیلات ۶ نفر یا ۴/۱ درصد شرکت کنندگان بودند

فرضیات اصلی

۱- به نظر می‌رسد ایجاد اقامتگاه‌های بوم گردی در سکونتگاه‌های روستایی در تحولات زیرساختی، اقتصادی و اجتماعی مؤثر است.

جدول (۱): آزمون تی تک نمونه‌ای

انحراف معیار	میانگین	درجه آزادی	آماره‌ی تی	سطح معناداری	عدد آزمون
۰.۸۹	۳.۳۱	۱۴۵	۴.۲۶	۰.۰۰۰	۳

با توجه به جدول فوق که سطح معناداری از ۰.۰۵ کمتر است و همچنین میانگین که از حد وسط بیشتر می‌باشد، ایجاد اقامتگاه‌های بوم گردی در سکونتگاه‌های روستایی در تحولات زیرساختی، اقتصادی و اجتماعی مؤثر است.

۲- به نظر می‌رسد ایجاد اقامتگاه‌های بوم گردی بر جذب گردشگر در روستا مؤثر است.

جدول (۲): آزمون تی تک نمونه‌ای

انحراف معیار	میانگین	درجه آزادی	آماره‌ی تی	سطح معناداری	عدد آزمون
۰.۶۰	۳.۲۸	۱۴۵	۵.۷۳	۰.۰۰۰	۳

با توجه به جدول فوق که سطح معناداری از ۰.۰۵ کمتر است و همچنین میانگین که از حد وسط بیشتر می‌باشد، ایجاد اقامتگاه‌های بوم گردی بر جذب گردشگری در روستا مؤثر است.

فرضیات فرعی:

۱- به نظر می‌رسد ایجاد اقامتگاه‌های بوم گردی در سکونتگاه‌های روستایی در تحولات زیرساختی از جمله: بهبود وضعیت بهداشتی معابر اصلی روستا و معابر مرتبط با اقامتگاه، بهبود وضعیت ارتباطات به‌ویژه آنتن دهی موبایل، ایجاد انگیزه در برخی بومیان محلی و بومیان ساکن در شهر به‌منظور بهسازی زیرساختی منازل مسکونی و فعالیت در زمینه بوم گردی مؤثر است.

جدول (۳): آزمون تی تک نمونه‌ای

انحراف معیار	میانگین	درجه آزادی	آماره تی	سطح معناداری	عدد آزمون
۰.۵۴	۳.۱۳	۱۴۵	۲.۹۴	۰.۰۰۴	۳

با توجه به جدول فوق که سطح معناداری از ۰.۰۵ کمتر است و همچنین میانگین که از حد وسط بیشتر می‌باشد، ایجاد اقامتگاه‌های بوم گردی در سکونتگاه‌های روستایی در تحولات زیرساختی از جمله: بهبود وضعیت بهداشتی معابر اصلی روستا و معابر مرتبط با اقامتگاه، بهبود وضعیت ارتباطات به‌ویژه آنتن دهی موبایل، ایجاد انگیزه در برخی بومیان محلی و بومیان ساکن در شهر به‌منظور بهسازی زیرساختی منازل مسکونی و فعالیت در زمینه بوم گردی مؤثر است.

۲- به نظر می‌رسد ایجاد اقامتگاه‌های بوم گردی در سکونتگاه‌های روستایی در تحولات اقتصادی از جمله: کسب درآمد بهره‌بردار، ایجاد اشتغال مستقیم و غیرمستقیم، رونق مشاغل خانگی، انواع رشته‌های صنایع دستی (حوله بافی و نان خانگی)، آشپزی، فعالیت گروه‌های موسیقی محلی، حمل و نقل، اخذ تسهیلات بانکی مؤثر است.

جدول (۴): آزمون تی تک نمونه‌ای

انحراف معیار	میانگین	درجه آزادی	آماره تی	سطح معناداری	عدد آزمون
۰.۳۶	۳.۵۴	۱۴۵	۱۸.۱۱	۰.۰۰۰	۳

با توجه به جدول فوق که سطح معناداری از ۰.۰۵ کمتر است و همچنین میانگین که از حد وسط بیشتر می‌باشد، ایجاد اقامتگاه‌های بوم گردی در سکونتگاه‌های روستایی در تحولات اقتصادی از جمله: کسب درآمد بهره‌بردار، ایجاد اشتغال مستقیم و غیرمستقیم، رونق مشاغل خانگی (انواع رشته‌های صنایع دستی مانند حوله بافی و نان خانگی)، آشپزی، فعالیت گروه‌های موسیقی محلی، حمل و نقل، اخذ تسهیلات بانکی مؤثر است.

۳- به نظر می‌رسد ایجاد اقامتگاه‌های بوم گردی در سکونتگاه‌های روستایی در تحولات اجتماعی از جمله: احیاء آداب و رسوم (آیین‌های شاخص)، ترویج لباس محلی، هویت بخشی به روستا و احساس غرور، تقویت اعتماد به نفس و باور توانایی‌های بومی، تحکیم وحدت اهالی روستا، توجه به خانه‌های تاریخی و نگهداری و احیاء آن‌ها، حضور نخبگان در روستا و تعامل با مردم و ارتقای امنیت روستا مؤثر است.

جدول (۵): آزمون تی تک نمونه‌ای

انحراف معیار	میانگین	درجه آزادی	آماره‌ی تی	سطح معناداری	عدد آزمون
۰.۶۹	۳.۳۰	۱۴۵	۵.۳۴	۰.۰۰۰	۳

با توجه به جدول فوق که سطح معناداری از ۰.۰۵ کمتر است و همچنین میانگین که از حد وسط بیشتر می‌باشد، ایجاد اقامتگاه‌های بوم گردی در سکونتگاه‌های روستایی در تحولات اجتماعی از جمله: احیاء آداب و رسوم (آیین‌های شاخص)، ترویج لباس محلی، هویت بخشی به روستا و احساس غرور، تقویت اعتماد به نفس و باور توانایی‌های بومی، تحکیم وحدت اهالی روستا، توجه به خانه‌های تاریخی و نگهداری و احیاء آن‌ها، حضور نخبگان در روستا و تعامل با مردم و ارتقای امنیت روستا مؤثر است.

نتیجه گیری و پیشنهادها

توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی در نواحی روستایی تأثیرات مثبت قابل توجهی بر تحولات زیرساختی، اقتصادی و اجتماعی این مناطق داشته است. اولین تأثیر قابل ذکر، بهبود زیرساخت‌های منطقه است. با وجود توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی، بسترهای توریستی مانند

جاده‌ها، امکانات حمل‌ونقل و سرویس‌های ارتباطی نیز بهبود یافته است. این بهبودات زیرساختی باعث افزایش دسترسی به مناطق روستایی می‌شود و به‌نوبه خود رونق گردشگری را تحریک می‌کند. توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی همچنین تأثیرات اقتصادی قابل‌توجهی در مناطق روستایی دارد. با وجود جذب توریست‌ها و مسافران، فرصت‌های شغلی برای مردم روستایی ایجاد می‌شود. این اقامتگاه‌ها معمولاً نیاز به خدمات متنوعی مانند تهیه مواد غذایی، حمل‌ونقل، خدمات راهنمایی و ... دارند که از طریق ایجاد کسب‌وکارهای جدید، اشتغال‌زایی در مناطق روستایی را تقویت می‌کنند. این امر بهبود شرایط اقتصادی مردم روستا و کاهش میزان مهاجرت به شهرها را به همراه دارد. علاوه بر این، توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی تأثیرات اجتماعی قابل‌توجهی را بر نواحی روستایی دارد. با شناخت فرهنگ و زندگی مردم روستا، گردشگران و توریست‌ها به فرهنگ و سنت‌های محلی آشنا می‌شوند و ارتباط و تعامل بین مردم شهری و روستایی افزایش می‌یابد. این ارتباطات می‌تواند بهبوداتی در نگرش و احترام به یکدیگر را به همراه داشته باشد و انگیزه‌های جدیدی برای حفظ و نگهداری فرهنگ و میراث محلی ایجاد کند. بنابراین، توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در نواحی روستایی تأثیرات بسیار مثبتی بر تحولات زیرساختی، اقتصادی و اجتماعی این مناطق دارد. این توسعه‌ها منجر به بهبود زیرساخت‌ها، ایجاد فرصت‌های شغلی و اشتغال‌زایی، ارتقای فرهنگ و سنت‌های محلی و تقویت ارتباطات بین مردم شهری و روستایی می‌شوند.

ماشینی شدن زندگی شهری و مسائل و مشکلات ناشی از آن باعث گرایش مردم به استفاده از فضاهای طبیعی و بومی‌شده است که با فرهنگ و جغرافیای آن‌ها انطباق دارد. بسیاری از روستاها، به‌ویژه روستاهای برخوردار از چشم‌اندازهای متنوع گردشگری، در اواخر هفته و تعطیلات، شاهد حضور گردشگرانی هستند که مایل‌اند فارغ از هیاهوی زندگی پرتلاطم شهری، لحظاتی را در فضای آرام روستاها به سر برند که با حقیقت سرشت آدمی نزدیکی بیشتری دارد. حضور گردشگران در این دسته از روستاها، فرصت مغتنمی است تا علاوه بر فراهم آمدن امکانات موردنیاز آن‌ها، سطح خدمات روستایی افزایش یابد و بستر توسعه روستایی از طریق اقتصاد گردشگری شکل گیرد؛ البته باید فضای روستا را به‌گونه‌ای مدیریت کرد تا کمترین آسیب متوجه محیط‌زیست آنجا شود و رشد و تعالی پایدار آن‌ها را دربرداشته باشد. نگاهی از سر تأمل به روستاهای گردشگر پذیر نشان می‌دهد تاکنون آن‌طور که باید خدمات

گردشگری (رفاهی، پذیرایی، اقامتی و...) در آن‌ها ارائه نشده است؛ به همین دلیل ماندگاری گردشگران در روستا، اندک است و گاه محیط‌زیست آن نیز آسیب می‌بیند. این عامل به طور یقین دو طرف (گردشگر و جامعه میزبان) را تا حد زیادی ناخرسند نگه می‌دارد و همچنین منطبق نبودن تقاضای گردشگری با خدمات ارائه شده از سوی جامعه محلی، آسیب‌های زیست‌محیطی زیادی را بر پیکره این نوع روستاها وارد می‌کند.

در پژوهش حاضر آثار شناسایی شده اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر تحولات اقتصادی، اجتماعی و زیرساختی روستا بر اساس چند متغیر بررسی شده است. با توجه به نظرسنجی انجام شده ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی در سکونتگاه‌های روستایی در تحولات زیرساختی، اقتصادی و اجتماعی و همچنین برجذب گردشگری در روستا مؤثر است.

در آزمون فرضیه‌های فرعی مشخص شد ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی در سکونتگاه‌های روستایی در تحولات زیرساختی از جمله: بهبود وضعیت بهداشتی معابر اصلی روستا و معابر مرتبط با اقامتگاه، بهبود وضعیت ارتباطات به ویژه آنتن دهی موبایل، ایجاد انگیزه در برخی بومیان محلی و بومیان ساکن در شهر، به‌منظور بهسازی زیرساختی منازل مسکونی و فعالیت در زمینه بوم‌گردی و در تحولات اقتصادی از جمله: کسب درآمد بهره‌بردار، ایجاد اشتغال مستقیم و غیرمستقیم، رونق مشاغل خانگی (انواع رشته‌های صنایع دستی) حوله بافی و تولید نان خانگی (آشپزی، فعالیت گروه‌های موسیقی محلی، حمل‌ونقل، اخذ تسهیلات بانکی و همچنین در تحولات اجتماعی از جمله: احیاء آداب و رسوم (آیین‌های شاخص)، ترویج لباس محلی، هویت بخشی به روستا و احساس غرور، تقویت اعتماد به نفس و باور توانایی‌های بومی، تحکیم وحدت اهالی روستا، توجه به خانه‌های تاریخی و نگهداری و احیاء آن‌ها، حضور نخبگان در روستا و تعامل با مردم و ارتقای امنیت روستا مؤثر است.

پیشنهادات

برای توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی و ایجاد تحولات زیرساختی، اقتصادی و اجتماعی در نواحی روستایی، پیشنهادات زیر را می‌توان ارائه کرد:

۱. ایجاد همکاری بین دولت و بخش خصوصی: برای توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی، لازم است که دولت و بخش خصوصی همکاری کنند. دولت می‌تواند با ارائه تسهیلات مالی و مالیاتی،

ایجاد زیرساخت‌های مناسب و ارائه خدمات را تسهیل کند. همچنین، بخش خصوصی نیز می‌تواند با سرمایه‌گذاری در اقامتگاه‌ها و ارائه خدمات متنوع، به توسعه آن‌ها کمک کند.

۲. آموزش و ارتقاء مهارت‌های محلی: برای توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی، لازم است که مردم محلی مهارت‌های لازم را در زمینه خدمات گردشگری و مدیریت اقامتگاه‌ها به دست آورند. برگزاری دوره‌های آموزشی و کارگاه‌ها به منظور ارتقاء مهارت‌های محلی و افزایش سطح خدمات ارائه‌شده توسط اقامتگاه‌ها، از اهمیت بالایی برخوردار است.

۳. توسعه امکانات رفاهی و تفریحی: برای جذب بیشتر گردشگران و مسافران، لازم است که امکانات رفاهی و تفریحی در نواحی روستایی توسعه یابد. این امکانات می‌تواند شامل رستوران‌ها، فروشگاه‌ها، مراکز تفریحی و ورزشی و ... باشند. این امکانات نه تنها به راحتی و رضایت گردشگران کمک می‌کنند، بلکه می‌توانند فرصت‌های شغلی جدیدی را نیز ایجاد کنند.

۴. برای جذب بیشتر گردشگران به اقامتگاه‌های بوم‌گردی، لازم است که ترویج و تبلیغات صحیح و کارآمد انجام شود. استفاده از رسانه‌های اجتماعی، ایجاد وب‌سایت‌ها و بروشورهای تبلیغاتی، برگزاری رویدادهای محلی و مشارکت در نمایشگاه‌ها و رویدادهای گردشگری، به ترویج اقامتگاه‌های بوم‌گردی کمک می‌کند.

۵. حفظ و نگهداری محیط‌زیست: برای جذب گردشگران و حفظ پایداری اقامتگاه‌های بوم‌گردی، لازم است که محیط‌زیست منطقه حفظ شود. این شامل حفظ و نگهداری مناظر طبیعی، بهره‌برداری از انرژی‌های تجدیدپذیر و کاهش تولید زباله‌ها است. با ایجاد اقامتگاه‌های سبز و پایدار، می‌توان در کاهش آلودگی محیط‌زیست و استفاده بهینه از منابع طبیعی کمک کرد.

با اجرای این پیشنهادات، می‌توان تحولات زیرساختی، اقتصادی و اجتماعی قابل توجهی در نواحی روستایی را به وجود آورد و به توسعه پایدار این مناطق کمک کرد.

منابع

- اپلرود، مگان، ۱۳۹۳، اکوتوریسم، اصول، تجربیات و سیاستها، مترجم: نگار قدیمی، **نشر افکار**، چاپ اول، تهران.
- اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری خراسان جنوبی، ۱۳۹۷، گزارش عملکرد معاونت گردشگری، سرمایه گذاری و تأمین منابع، بیرجند.
- تولایی، سیمین، ۱۳۸۵، بوم گردی با تأکید بر جاذبه های گردشگری استان گلستان، **فصلنامه پژوهش های جغرافیایی**، ۳۸ (۵۸).
- خازنی، شیلا؛ علی محمدی، پریسا، ۱۳۹۴، معماری طبیعت گرا با رویکرد انسان و محیط، **کنفرانس بین المللی عمران، معماری و زیرساخت های شهری**، چاپ اول، تبریز، ۲۶-۳۸.
- سرایی، محمدحسین؛ قاسمی، نرگس، ۱۳۹۳، بررسی وضعیت گردشگری و بوم گردشگری شهر ورزنه، اولین همایش بین المللی علمی راهبردی توسعه گردشگری جمهوری اسلامی ایران، **چالش ها و چشم اندازها، پژوهشگاه گردشگری جهاد دانشگاهی**، چاپ اول، مشهد.
- عزت پناه، بختیار؛ نخعی، مهدیه؛ خداداد، مهدی، ۱۳۹۴، امکان سنجی توسعه بوم گردی در شهرستان علی آباد کتول با مدل GIS و SWOT، اولین همایش ملی پیشرفت ها و چالش ها در علوم، **مهندسی و فناوری، مؤسسه عالی علوم و فناوری خوارزمی**، چاپ اول.
- عنابستانی، علی اکبر؛ عنابستانی، زهرا؛ رومیانی، احمد، ۱۳۹۴، گردشگری خانه های دوم روستایی تحولی در روابط شهر و روستا در ایران، **نشر جهانی**، چاپ اول، بجنورد.
- فرجی راد، عبدالرضا؛ اسحانی، افشانه، ۱۳۹۰، بررسی تأثیر اقامتگاه های محلی (خوشه سار بوم گردی) بر ارتقاء سطح زندگی جامعه محلی (با تأکید بر روستای گرمه و شیدراز)، **فصلنامه جغرافیایی سرزمین**، ۸ (۳۰): ۶۳-۷۷.
- لطفی، صدیقه؛ رمضانزاده لسبویی، مهدی؛ ابراهیمیان، مهناز، ۱۳۹۴، سنجش نگرش مردم نسبت به نقش آموزش در تمایل به کار آفرینی بوم گردی (منطقه کویری و بیابانی خوروبابانک)، **مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری**، ۶ (۲۱): ۴۵-۷۶.
- مسروری جنت، ندا؛ فلاح، محمدصادق، ۱۳۹۴، نقش بوم گردی در توسعه پایدار اکولوژیک (نمونه موردی: بوم گردی در پارک جنگلی لویزان)، اولین کنفرانس تخصصی معماری و شهرسازی ایران، مؤسسه عالی علوم و فناوری حکیم عرفی شیراز.
- میرزاده کوهشاهی، مهدی؛ دهقانی، امید، ۱۳۹۵، بررسی نقش پتانسیل های بوم گردی بندرعباس در جذب گردشگران، **پژوهشنامه فرهنگی هرمزگان**، ۱۱ (۲): ۴۲-۶۲.

- Anuar, A. N. A., Fahmey, N. M. J., Nasir, R. A., & Ahmad, C. B. (2017). The implementation of goods and services tax: The effects to eco-tourism tours and travel agency. *International Business Management*, 11(1), 33-40.
- Baker, N. J. (2008). Sustainable wetland resource utilization of Sango Bay through eco-tourism development. *African journal of environmental science and technology*, 2(10), 326-335.
- Gajdobranski, A. (2013). Trends And Opportunities Of Eco-Tourism With An Emphasis On Rural Tourism In Serbia. *International Journal of Economics & Law*, 3(9), 37-44.
- Gu, M. C., & Liu, H. (2014). Sustainable development of tourism choice-Eco-Tourism. *Applied Mechanics and Materials*, 448, 4445-4448.
- Mousavi, S., & Tari, M. (2023). Determining the optimal points for the construction of eco-tourism accommodation in the area of Namarstaq village using GIS. *Journal of Housing and Rural Environment*, 42(181), 19-30.
- Nega, D. D., Weldesenbet, E. G., Workie, A., & Damtie, M. (2019). Contemporary management issues and opportunities for eco-tourism development: The case of Alemsaga priority state forest, South Gondar Ethiopia. *Journal Tourism & Hospitality*, 8(419), 2167-0269
- Saeb, K., Hajati, R. J., & Rezai, S. (2012). An Investigation into Eco-tourism Potential of the Alamut Region of Iran using SWOT Analysis Model. *Ecologia Balkanica*, 4(1).
- Sharma, N., & Sarmah, B. (2021). Consumer engagement in village eco-tourism: A case of the cleanest village in Asia–Mawlynnong. In *Consumer behaviour in hospitality and tourism*. 96-113.
- Shoeb-Ur-Rahman, M., & Binte Shahid, R. (2012). A growing dilemma of tourism diffusion and sustainability: Wows and woes for Bangladesh eco-tourism. *UTMS Journal of Economics*, 3(1), 57-69.
- Siswanto, A. (2015). Eco-Tourism Development Strategy Balurannational Park in the Regency of Situbondo, East Java, Indonesia. *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 4(4), 185-195.
- Tavallaei, S., Solaymani, M., Hesari, A. R. E., & Hadjalizadeh, J. (2014). The Evaluation of the Eco-tourism and Geo tourism in Maragheh, iran: a SwOt analysis. *Evaluation*, 4(4), 423-429.
- Vasilieva, A. V., Volkov, A. D., Karginova-Gubinova, V. V., & Tishkov, S. V. (2022). Opportunities of Development of Eco-Tourism in the Karelian Arctic in the Conditions of the Existing Environmental and Social Challenges. *Journal of Risk and Financial Management*, 15(10), 484.